

Kristian Novak

CIGAN, AMPAK NAJLEPŠI

prevedla
Đurđa Strsoglavac

kazalo

1. OIKOFOBIJA, STRAH PRED ZNANIM

1. M / Rahla tla	7
2. N / Strmoglavljeni kralji	11
3. M / Oddih od zaviranja	13
4. N / Hatamah	22
5. M / Čas, ki se mu kolca	29
6. N / Spremenljivi kraj	36
7. M / Naša telesa, tuja vrata	45
8. N / Pazil bom nate	57
9. M / Kako prihaja visoka voda	66
10. N / Plen	72
11. M / Zle besede	83
12. N / Pot postane povečevalno steklo	97

2. SPEKTROFOBIJA, STRAH PRED LASTNIM ODSEVOM

1. P / Proti deteljici	107
2. M / Paradržava	110
3. N / Lamasu	118
4. P / Kaj pravijo o meni?	128
5. M / Konec sladke zgodovine	132
6. N / Prečkanje meje	142
7. P / Sveta Helena	152
8. M / Hamer	154
9. N / Bil je kafir	159
10. P / Izvoz Breznički Hum	169
11. M / Tisto, ka nas potejgne doj	172
12. N / Tebi zmaga, meni poraz	183
13. P / Izvoz Varaždin	190
14. M / Popolnost obstaja	192

3. ANKILOFOBIJA, STRAH PRED PARALIZIRANOSTJO

1. S / Niti so porabljene	197
2. M / Hodnik	199
3. P / Prekleta resna kolobocija	202
4. S / Antoršiči p ista kalji	216

5. M / Kletka	219
6. P / Lačne podgoni	223
7. S / Trstika in strahopetec	231
8. M / Omahovanje	235
9. P / Uvrščanje	240
10. S / Glóboko	250
11. M / Ne verjemi niti besede	253

4. *TRIPOFOBIJA, STRAH PRED LUKNJAMI*

1. S / Nazmes	259
2. M / Telo dušilec	284
3. P / Slepa ulica	290
4. S / Lahko je postati rov fišor	299
5. M / Prva do resnice	321
6. P / Stvar lojalnosti	325
7. S / Kaj komu pripada	334
8. M / Stanje iskanja	353
9. P / Izjava	355
10. S / Padec	366

5. *DECIDOFODIJA, STRAH PRED IZBIRO*

1. S / Ampak	387
2. M / Neka slaboga sta delala	401
3. P / Ravnovesje in njegovi otroci	405
4. S / Pogum	418
5. M / Koga iščeš?	427
6. P / Nerom	430
7. S / Genšer roba oklahoma	439
8. M / Kopači	446
9. P / Paranoja	451

6. *SIMETROFOBIJA, STRAH PRED SIMETRIJO*

1. S / Dobra dela	469
2. M / Molčeča vojska	485
3. P / Pravičniki in narodi	490
4. S / Fseeno preklejto	499
5. M / Podzavest, izkop, pozaba	515

6. P / Nuzat	518
7. S / Ta noč	523
8. M / Višji smisel	531
9. P / Zaustavitev	533

7. NEKROFILIJA, UŽIVANJE V OPAZOVANJU MRTVIH

P / S prave oddaljenosti	547
M / Nekje vmes	556
27. januar 2015	559
Hvaležen sem	563

1.
OIKOFOBIIJA, STRAH
PRED ZNANIM

1. M / RAHLA TLA

Samo dva prvinska strahova obstajata, si vedela? Rodiš se s strahom pred glasnimi zvoki in s strahom pred padanjem. Res, na internetu najdeš. Drugih sto fobij se naučiš od bližnjih. Nekatere te varujejo pred nevarnostjo, ja. Večina pa jih obstaja samo zato, da zbija šale z našimi življenji.

Na primer, prav čutim, kako si napeta. Intervju bi rada čim prej končala, pa še začeli nisva. Strah te je, da ne bi odnehala. Misliš, da bi rada pobegnila od vsega.

Ker, kaj? Preveč žalosti je v tej zgodbi. Prevečkrat so moje ime vlačili po blatu. V tej zgodbi ljudje umrejo. V njej izgubim še tisto malo, za kar mi je mar. Vajena si, da bi hotel vsak normalen pobegniti od tega. Ja, lej, zame je to vse, kar mi resnično kaj pomeni. Moja izbira že dolgo ni med srečo in nesrečo, moja izbira je med nesrečo in ničimer. Ubij me, ampak izbrala sem prvo.

Tvoji kolegi zdaj prihajajo skoraj vsak dan ali pokličejo, sprašujejo me, ali mislim, da je konec, in ali me lahko slikajo pred hišo, samo eno fotko, Milena, tukaj, in ali sem spoznala družine umrlih in ali vem, od kod so bili ... Kaj hudiča naj rečem na to?

Ne jezi me, ker jih ne zanima celotna resnica. Jezi me, ker zdaj pričakujejo, da jim bom pomagala, da bi se počutili bolje. Radi bi vedeli, kako naj pokažejo

sočutje. Vsi si domišljajo, da jih to zadeva, in se zdaj počutijo neprijetno, a ne. Potrebujejo nekakšen optimističen sklepni stavek, s katerim bodo prekinjali mučne pogovore o takih stvareh.

Kaj mislite, Milena, hm, kako vidite, Milena, ha, povejte nam, skratka, Milena, samo en stavek, kaj mislite? Kaj mislim? Vsakič, ko glasno povem, kaj mislim, pridobim vsaj enega prijatelja in vsaj enega sovražnika. Oba iz povsem napačnih razlogov. To mislim. Speljite se.

Ti si pa imela drugačen pristop, a veš? Rekla si, da bi rada slišala, kako govorim o tem, kakor da bi govorila sama sebi. To je to, sem si mislila. S to punco bo šlo. Ampak nič na hitrico, počasi bova. Pričakujem, da se boš držala dogovora, da me ne boš prekinjala. Pričakujem, da bodo nekatere stvari ostale med nama. Za človeška življenja gre, glej me, zelo pomembno je, da to razumeš. Če nisi pripravljena na to, povej takoj. Ne bi rada izgubljala časa. V redu. Slekla boš jakno, sezula se boš, lepo se boš zleknila, snemi tudi zapestnico in prstane, natočila nama bom kozarec rdečega. Lahko prižgeš, tudi sama bom. Ni drugega načina za govorjenje o žalosti. Kakor da bi prišel nazaj kdo, ki ti je ljub.

Da bi resnično razumela, kaj se je zgodilo, moraš vedeti nekaj na videz nepomembnega. Zemlja okrog vasi je precej rahla, kakor da bi se od nekdanj počasi posedala. V globini je na desetine kilometrov rudni-

kov, ampak živa duša ne ve, kam točno vodijo. Seseda se, kadar dež preveč razmoči ali kadar pregloboko zatorjejo, in občasno slišiš, da je kdo padel v luknjo, tako, sredi lastnega dvorišča, ljudi je sram, ko jih rešujejo gasilci.

Klasična medžimurska zgodba, ta premog. Bilo ga je premalo in bil je preveč nekakovosten, da bi se umiralo zanj. Ljudje so se mučili, zemlja pa ni vračala, samo jemala je. Rudnike so zaprli po katastrofi leta 1964, ko je pet rudarjev zasulo nekje v rovu Peti maj. Ljudje danes ne vedo več, zakaj se je rov tako imenoval, vsi pa pomnijo, kaj je pogoltnil.

Bilo je pred svitom, pravijo, bobnenje je bilo slišati daleč čez hrib in v želodcih ljudi. Vsi so, kakor po kakem neizgovorjenem ukazu, neumiti planili iz hiš in se odpravili čez polja. Na mestu, kjer se jim je kdove zakaj zdelo, da so nad našimi fanti, so eni obstali okamnili, eni so zajokali, eni so preklinjali, hoteli ubijati, eni so tiščali ušesa k zemlji, eni pa so ... začeli kopati. Ej, kopati. Z lopatami, vedri, pločevinastimi skodelicami, z golimi rokami, z okamnelimi pogledi, napol živi, kot mesečniki, kot obsedeni. Dolge ure si jim nihče ni upal reči, da lahko kopljejo za vedno, preden bodo našli zasute, in da so se, če se niso zadušili, utopili, da je Mura pod zemljo prišla po svoje.

Šele ob mraku naslednjega dne so še zadnji odšli domov. Ampak, veš, to niso bili več isti ljudje. Pet ljudi manj, mi pa za vedno razdeljeni.

Na tiste, ki so se vdali obupu, na tiste, ki so odmahnili z roko, na tiste, ki so hrepeneli po maščevanju, in na tiste, ki so kopali. Vsakdo, ki je od tod, je nekaj od tega.

Sabolščani so otrdeli ljudje, veš, pogosto si predstavljam kamen, prekrit s kožo. Ne zganjajo panike zaradi navadnih težav. Pripravljene so na to, da bližnji ljudje izginejo v globini, v nenadnih luknjah. In da se, po drugi strani, pojavijo neznani. Kakor da bi v njih ... kakor da bi v nas nekje še tlelo upanje, da se je tistih pet izvleklo kje na drugi strani, mogoče kje dlje v gozdovih ali proti severu, in se bodo neke noči vrnili kakor sence, potrkali na vrata domačim, si umili roke in se sezuli, našli svoj mir. Občasno slišiš, da je spet kdo videl prikazni, ki se sprehajajo po vasi ponoči ali zgodaj zjutraj. Ampak o tem pšt, somo po tiju.

V Sabolščaku ljudje izginejo in se pojavijo, kar tako, to moraš razumeti. Izginejo tisti, ki imajo preveč življenja, pojavijo se tisti, ki ga imajo premalo. Tako nekako je bilo tudi z mano.

Ko sem se po petnajstih letih vrnila v Sabolščak, sem prišla z nekega veliko hujšega mesta. Tako bi temu rekli drugi, tuje mesto. Zame je bilo to odnehanje in bil je tujek. V sebi ga nosim kakor nekaj koničastega, kar se mi zabada v drobovje vsakič, ko pozabim nanj. Dolga leta se nisem ne zasmejala ne sklonila do konca, si predstavljajš. Prava Sabolščanka.

Ja.

Zdaj, ko sva začeli, mi je lažje, a veš. Najbrž obstaja sto razlogov, zakaj naj tega ne bi nikoli povedala. In samo en za: mogoče bom odvrгла vsaj malo bremena s sebe.

Ko enkrat izgovoriš kaj takega, veš, da je tvoje življenje čista ekstaza.

2. N / STRMOGLAVLJENI KRALJI

»Kaj pravi?«

...

»Kaj pravi?«

»Tole zdaj ni pomembno. Blodi.«

»Ne plačujemo vas, da nam govorite, kaj je pomembno, temveč da prevajate.«

»Pravi: ‚Ne spomnim se njegovega glasu. Vse bi dal, da bi se lahko spomnil.‘ Misli na svojega sina. Tako. Saj sem rekel, da ni pomembno.«

»Lej, takole bo. Prevedel mi boš vsako klinčevo besedo, če bom to zahteval od tebe. Vsak prizvok, vsako jecljanje. Če bo rignil, boš ti rignil po hrvaško. Reci, da si me razumel.«

»Pravi: ‚Vidim ga v sanjah, kliče me. Skače po postelji in hoče, da ga gledam. Ampak to je neki tuji glas, ne morem se spomniti, kakšen je njegov. Jaz sem se izgubil, jaz ne grem naprej.‘ Približno to ponavlja. Omenja nekega ... kamnitega bika. Dve moški imeni, Bervan in Dara, in eno žensko, mislim. Nisem še razbral.«

»Vprašajte ga, ali so bili z njim. Vprašajte ga, ali se še kje skrivajo.«

»Ne. Prepričan sem, da misli svojo družino. Niso bili z njim. Pravi, da je zdaj prepozno in ... Poslušajte, v tem ne vidim smisla. Bedarije govori, človek se je sesul. Če mislite kaj izvleči ... Zdaj je čas. Ponudite mu kaj dobrega in vse bo priznal.«

»Ne, počasi. Poskusite ga pomiriti. Povejte mu, da bi radi vedeli vse, od začetka, kako je prišel sem. Zavlačujte. Moram iti, vrnem se v dveh urah, ziher. Snemalnik je vključen, občasno preverite, ali dela. V nobenem primeru ga ne izključite.«

»Samo malo. Nekaj je vprašal, nekaj kot kako ste pokopali Azada. Kako ste pokopali človeka, ki mu je ime Azad. Veste, za koga gre?«

»Vprašajte ga, kdo je to.«

»Pravi, da je Azad prijatelj. Spet bo jokal.«

»Polni samopomilovanja so. Takoj ko jih ujamejo, postanejo cmere.«

»Mislite, da je on ...«

»Nisem prepričan. Mogoče. Čeprav, pravijo, da se morilci samopomilujejo kakor strmoglavljene kralji. Tale ni tak.«

3. M / ODDIH OD ZAVIRANJA

Ne vem, koliko si videla. Sabolščak je ena cesta s štirimi odcepi na sever, od Mure pa jih ločuje kak kilometer močvirnih pack. Iz zraka je najbrž videti kot mršava psica, ki se je napila murske vode, crknila in iztegnila noge proti reki. Na sredini cerkev, nekaj kamnitih stebrov, pošta, dve gostilni. Tri, če štejemo trgovinico z mešanim blagom, ki ji rečejo bouta. Tisto na začetku vasi, plastična miza, okrašena s pivskimi steklenicami in občasnim molčečim starcem. Na jug se gre proti hribom, čez nekaj kilometrov obdelanih polj. Lepe pisane zaplate za luknje v zemlji. To bi bila popolna ravnica, če ne bi bilo pet ali šest z gozdom obraslih hribčkov, videla si jih, lepo so razporejeni. To so hribčki jalovine iz izkopa, halde. Prej pa so bili vhodi v rove, dedek mi je pripovedoval. Tam se ne sme nikoli več nič saditi, zelo se poseda. Potem pa pozabi, če lahko.

Ljudje so se po rudniku vrnili k poljem in vinu, nekaj živine, žaga. Od pol stoletja premoga pa je ostal Sabolščak, ki je bil vaje živeti rudarsko. Molče, sklonjeno in z neskončnim kljubovanjem. Iz premoga so tudi občinske stavbe, ki prevelike čakajo, da bo vas zrastle in jih upravičila, in ja ... Bukov Dol.

Ne vem, ali veš, to je bil del Sabolščaka, kjer so živeli rudarji iz Slovenije in nekaj Madžarov. Med

našimi sprva ni bilo kaj dosti tistih, ki so bili pri volji iti pod zemljo. Bok i bogme, ge pod zemlo nej den prlej, kak mergen. Bukov Dol je bil torej vas tujcev, od začetka. Ampak tedanji tujci so nehali biti to, razumeš. Bodisi so se vrnili domov bodisi so izginili med nami v Sabolščaku. In smo tam. Sredi sedemdesetih let so se priselili prvi Cigani. Romi. Cigani. Ko rečem Rom, vidim napisano besedo. Ko rečem Cigan, vidim človeka. Mislim, takrat še tudi Cigani niso vedeli, da so pravzaprav Romi, ampak vsakič me nekaj preseka, ko izgovorim to prvo besedo. Zdaj vsi ponavljajo, da je to grozno žaljivo, kakor da bo izginil ves bes, ko se bomo vsi lepo strinjali, da jim je treba reči Romi. Veš pa, da bi vsaj meni moralo biti vseeno, jaz tako ali tako ne mislim nič slabega o njih.

Govori se, da je bila majhna družina. Oče, mati in dva otroka. Pregnani iz neke hudičeve luknje, prekršili so neki njihov skrivnostni zakon, kdo bi vedel. Čez nekaj časa še dve družini. Čez trideset let v Dolu ni bilo nikogar razen Ciganov. In zrastle je, niso bile samo starinske enonadstropne hiše ob cesti. Vas se je razširila v globino, ne pa proti Sabolščaku, tega ni znala. Dve vasi še vedno ločuje nekaj kilometrov ceste, ovinek in gozdček in, da ne pozabim, cela halda neodpuščenih stvari.

Lej, težava je v tem, da bi oni morali za vedno biti tisti, ki so se naselili v praznino, ki so jo za sabo pustili rudarji. Ampak tega jim ni nihče povedal, zato tudi ne pristajajo na to. Lahko si predstavljaš, kako je Medžimurcem, ki se somo neščejo nikomi zameriti, ko gledajo ljudi, ki si tako predrzno in brezbrizno za-

pirajo vrata za vrati za vedno. In nenehno dokazujejo, da gre življenje naprej, ko prestopiš vsako zamišljeno mejo. Oni rečejo, kar hočejo, vzamejo, kar lahko, ne bojijo se ne padanja ne glasnega zvoka, mi pa postajamo vse bolj grenkobni in vse bolj bolni. In se jih bojimo. Ne samo, da bo kdo z nožem zabodel koga od naših, da bo do nas nepravichen brez kesanja ... Mislim, ja, tudi to. Ampak v prvi vrsti zato, ker so nam kljub vsemu podobni. Če predolgo gledaš v njihovo smer, mogoče opaziš kaj znanega, kaj svojega. Predstavljaš si to grozo. Nismo enaki, veš, ne razumi me narobe. Ampak največja razlika ni nekaj, kar se vidi, temveč je v stvareh, ki jih prikrivamo.

Sabolščani se zgodaj naučijo premikati slepe pege, ko gre za Cigane. Otroci iz Dola sicer ne hodijo v šolo v Sabolščak, temveč v Vugrinovec, tako je od nekdanj, čeprav je to malo dlje. Mali Sabolščani pa v šolskih spisih ne omenjajo Dola, si predstavljajo. V več desetletjih so generacije v spisih in nalogah opisale najbrž celotno zemeljsko kroglo, daljne dežele, pol vesolja, Mura je opisana najbrž do najmanjšega vala, nihče pa ni zapisal, da se do nje iz Sabolščaka najhitreje pride skozi Dol. Ljudje, ki niso od tod, ne razumejo, da to ni zato, ker otroci sovražijo Cigane. Ne vedo, kako naj pišejo o njih. Da ne bi žalili. Ali da ne bi lagali. Kakor da med tem ne bi bilo besed, ki so jim znane. Bolno, a ne?

Ker si se kot otrok navadil pogledati stran, ti v spominu ostanejo samo detajli. Mimo se peljejo s kolesi ali z razpadajočimi avti. Enkrat na teden gredo ženske s kolesi od hiše do hiše in prosjačijo. Zlati uhani za

mastnimi črnimi lasmi. Zakmašni črni čevlji s kovinskimi zaponkami in strjenim blatom na pedalu kolesa. Piknik na travi med župniščem in Trgocentrom. Brki na temni koži. Vprašanje, ali lahko vzamejo staro pločevino, ki so jo videli na tvojem dvorišču. In majhen neviden vrtinec, ki ostane v zraku, kadar ne pozdraviš človeka. S Ciganom ni pogovora. Ali prepir ali pa čakaš, da te spravi v smeh neumnost. Tretje možnosti ni.

Sabolščani poznajo ljudi iz Dola, nekatere tudi po imenu. Mešanja med nami pa ni bilo nikoli. No, razen mojega primera in razen nekaj Sabolščank iz problematičnih družin. Dve ali tri so se preselile v Dol. Vidiš jih na poti k smetišču, klofutajo svoje otroke, vlečejo jih iz njihovih iger brez igrač, nekje blizu rjastih ostankov avtov. Zanje ni vrnitve, one so za nas postale nekaj, kar je še hujše od ... Za nas, za nas. Kako odvratne so moje besede.

Kaki smo? Molčeči, preišljeni. Sabolščani se tem iz okoliških vasi zdijo čudni. Sabolščani, hehe, Sabolščani, hehe. Tako govorijo. Čudno resni. Tudi pozdravljamo se ne normalno.

Nikan nej deš, nika ne vejš, reče prvi. Drugi pa vrne: Če pa nekan ideš, dvej pijvi spigejš pa pa nika ne vejš.

Ali samo: Grzejo? Odzdravi pa se: Ščuke čista vrejdi, podgoni pa tak tak.

Vse življenje tekmujemo drug z drugim, izgubi pa tisti, ki se prvi zasmeji. Zmagovalca še ni.

Kaj še? Prikrivamo dobroto. Živa duša ni vedela, kdo je beguncem iz Bosne vsako jutro na kljukah puščal vrečke s hrano. To je težko razložiti, nekaj med grozo pred postavljanjem in željo, da bi vrata ostala zaprta.

In, kar je morda najpomembnejše, nismo vsi prijazni drug do drugega, se pa držimo skupaj. Tega pa ni težko razložiti. Gre za strah, da ne bo nikogar, ki bi, četudi zaman, kopal za tabo, ko te bo pogoltnila globina. Ni večje spone od tega.

Molčeči torej, resni, precej premišljeni. Zato so se vsi čudili, ko je nasilje vzplamtelo ravno pri nas.

Ne vem, katero verzijo si slišala, tule je moja. Spomladi 2014, torej pred enim letom, sta imeli dve medicinski sestri iz Sabolščaka po službeni dolžnosti predavanja o higieni in zdravju v novi dvorani kulturnega doma v Dolu. Na predavanja so hodile samo ženske, jasno ti je. Moški so se pridružili šele, ko se je razvedelo, da govorijo tudi o kontracepciji in načrtovanju nosečnosti. Tako je nekega večera kakih deset moških ustavilo ambulantno vozilo pri odcepu za vas. Bojda so jima samo rekli, naj se vrneta tja, od koder sta prišli, avto pa je pospešil proti dvorani in zbil tridesetletnega Željka Kalanjoša, ki ga je vrglo v jarek. Eni so trdili, da je bilo jasno slišati eno od medicinskih sester, ki je zavpila:

»Prekprokleta cigojnska golazen. Postrejlati.«

Ustavili sta pred dvorano, Katica Tkalčec se je izmotala s sovozniškega sedeža, mlajšo Tanjo Jambrožić pa

so zablokirali od zunaj. Bilo je že kakih trideset ljudi. Moški so vpili, s kako pravico nagovarjata njihove ženske na splav in tablete. Katica se je začela prepirati. Eni trdijo, da je vpila, da je dovolj tega, da se Cigani samo nacejajo in se kotijo kot podgane. V nekem trenutku se je Romano Kalanjoš, petnajstletni sin tistega Željka, ki je končal v jarku, zagnal in z roko udaril Katico po glavi. Pokleknila je. Pozneje se je izkazalo, da ji je zaradi udarca počil bobnič. Tanja Jambrožić se je izmotala na sovoznikov sedež in nato iz avta. Po tem, ko je tudi sama od Romana dobila dve klofuti in udarec z nogo v trebuh, se je vmešal vaški starešina Milorad Bogdan in ukazal, naj obe izpustijo iz vasi. Peš sta se odpravili po glavni cesti in si brisali pljunke z las, Bogdan pa jima je čez nekaj minut pripeljal službeni avtomobil in jima povedal, da se njegovi ljudje čutijo prevarane in da bi bilo najbolje, da se ne vrmeta, ne more jima zagotoviti varnosti.

Po Sabolščaku se je pozneje govorilo, da Martin Jambrožić, Tanjin soprog, ni rekel ene same besede, ko je slišal, kaj se je zgodilo. Ampak jaz vem, kako to gre. Poslušal je glasove, ki so se v vseh teh letih naselili v njem.

»Tou trbej s šibof namlatiti. Ge ne mo več plačala dafkof, boukše de, ka direktno Ciganji v žepko potij-snen,« je vpil hrapavi glas Ščukove Marice, ki ji je lani nekdo pobral tono krompirja, medtem ko si je Martin oblačil motoristični kombinezon.

»Ge mo nekomi goubec razčesno. Mo se mij non stop delali noure? Ka se ne bi komi zamerili, tak, praf po medžimursko,« je brnel pijani Imbrov glas. Njemu

so iz vinograda ukradli top proti škorcem. Ždel je tik ob ušesu v Martinovi glavi, zato je ta komajda slišal prijatelja policaja, ki mu je po telefonu pojasnjeval, v kateri hiši živi družina Željka Kalanjoša.

»Pravi človek se san pobriga za svoje probleme. Če boš policijo čako, se boš načako,« je bil glas Martinovega očeta. Njemu sicer ni nihče nič storil, sovražil je, ker je že zdavnaj spoznal, da ga ljudje poslušajo samo, če je besen.

»Če se zaj ne premekneš, boš cejlo življenje trpo,« pa je bobnel samo Martinu znan glas, ki ni pripadal nobenemu telesu, globok glas, ki se je naselil v temo Martinovega trebuha, ko je na novoletni zabavi neki pijanec Tanji rekel, da je prasica, in jo porinil prek stola. Martin je takrat skušal zgladiti zadevo, dobiti vsaj opravičilo, vendar jih je fasal pred polovico mladih iz vasi.

Tiste noči je okrog pol petih še s tremi prišel v Dol. Dva sta imela motoristično čelado, dva pa kapo s ščitkom in zimski šal čez usta. Kovinske palice in pajserji. Avto so pustili pri glavni cesti, planili v hišo, ki so jo prepoznali po izmaličeni sedežni garnituri, ki je že prestala nekaj ducatov vlaženj in sušenj na dvorišču, in takoj z vrat napadli ljudi.

Rezultat vsega so v Sabolščaku obnavljali z mešanico neodobrevanja in zadovoljstva. Bibijana Oršuš, petdesetletnica, jo je odnesla z osmimi zlomljenimi zobmi. Milan Kalanjoš, njen deset let mlajši izvenzakonski partner, je bil bogatejši za kakih deset šivov na temenu in počeno rebro. Trinajstletni Valentino Oršuš je imel hematomo zaradi udarca v testise in zlomljeno

ključnico, ker se je zaletel v vrata, ko je bežal v kopalnico. Njegov brat dvojček Renato je padel v komo, preden je prispel rešilec, zaradi težke poškodbe na senčnem režnju glave in se zbudil šele čez deset dni. V hiši so bile še sestre Milana, Darinka, Josipa in Ljubica, ki pa so jim prizanesli. Martin je edini pokazal obraz. Snel je čelado in tolkel z njo, preden so odšli iz hiše, pa je pljunil na tla in se predstavil z imenom in primkom, zato je policija že čez eno uro, ko se je ravno zdanilo, potrkala na njegova vrata. Pravijo, da je odprl spodobno oblečen in da je rekel: »No, ka je, idemo? Napravo san vaše delo, nega za koj.«

Ko so mu povedali, da se je zmotil v naslovu, kajti Romano Kalanjoš, ki je oklofutral Tanjo, še spi kot angelček dve hiši naprej, ni reagiral.

V preiskovalnem zaporu ni hotel izdati drugih, zato je policija ves teden obiskovala njegove prijatelje in bratrance. Brez uspeha. Sabolščani znajo odlično obdržati skrivnost zase.

Vsem je bilo jasno, da po tem ne bo nič več tako kot prej. Bes se je začel prelivati s človeka na človeka in ni bilo več pomembno, kdo je vključen in kdo ni. Vsi so. Zlo je nenavaden stvor, veliko premišlujem o tem. Kadar se skriva, ne moreš dokazati, da obstaja. Kadar se pokaže, dobi lastno gravitacijo. Nekaj je bilo pognano davno pred nami in to molče zaviramo, zaviramo vse življenje. Vemo, da je tako treba, zato tudi otroke učimo, naj nadaljujejo zaviranje za nami. Se pa tudi obrabljam, kajti mir ni naše naravno stanje. A si kdaj začutila tisto čudno olajšanje, ko pride do nasilja? A si? Mislim, da vem, kaj je to. Takrat dobimo

dovoljenje, da malo nehamo zavirati, da si oddahnemo. Morda takrat verjamemo, da se bo z nasiljem kaj prečistilo. In takrat se prelije, kot v Sabolščaku.

Upala sem, da bo zaradi tega moja osramočena vrnitev minila neopaženo. In da še lahko upočasnim in ustavim svoje padanje. Pravzaprav pa nisem imela izbire. Nihče od vpletenih je ni imel. Če bi bilo ljudem to jasno, bi si lažje odpuščali.

Tam ne moreš biti kdorkoli, situacija je jasna. Lahko si eden tistih, ki so se vdali obupu in grenkobi, eden tistih, ki si želijo maščevanja, eden tistih, ki odmahnejo z roko, eden tistih, ki kopljejo. Ubij me, ampak zdi se mi, da ni bilo nikoli tistih, ki si preprosto želijo živeti. Taki najbrž pridejo zadnji.